

КОЛЕКЦІЯ МАЛОПОШИРЕНИХ ОВОЧЕВИХ РОСЛИН НБС ІМЕНІ М.М. ГРИШКА НАН УКРАЇНИ – СУЧАСНИЙ ТРЕНД ДЛЯ ПЕРМАКУЛЬТУРИ

Бондарчук О.П., Рахметов Д.Б., д.с. -г.н., професор

bondbiolog@gmail.com, jamal_r@bigmir.net

Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України

Пермакультура в певній мірі являє собою концепцію взаємодії суспільства і природи. Вона займається рослинами, тваринами, будівництвом а також інфраструктурою людських поселень. Класична наука також спрямована на вирішення даних питань, кінцевий продукт якої необхідно використовувати для перманентного господарювання. Саме взаємодія систем науки та пермакультури – один із раціональних шляхів покращення довкілля та благополуччя людства в цілому.

Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України є провідною науковою установою України, що проводить дослідження з проблем інтродукції, акліматизації та селекції перспективних груп корисних рослин. Сьогодні колекційний фонд господарсько-цінних рослин НБС нараховує понад 2000 таксонів. Науково-дослідна діяльність відповідних підрозділів саду головним чином спрямована на розробку наукових основ збереження, збагачення та розробки методів відтворення генофонду рослин. Проводиться також просвітницька робота з питань екології та використання інтродукованих рослин в Україні.

Відділ культурної флори НБС імені М.М. Гришка НАН України є важливим науковим і практичним центром в галузі інтродукції та акліматизації рослин, селекції та впровадження сортів у виробництво. Усі колекції відділу є цінними не тільки для збереження різноманітності рослин *ex situ*, а й виробництва нової сировини на основі інтродукованих харчових, кормових, лікарських, технічних і біоенергетичних рослин. Наукові розробки відділу базуються на основних засадах екологічного землеробства.

Серед розмаїття рослин залучених до інтродукційного процесу особливу увагу заслуговують рослини харчового напряму використання. Нині колекція малопоширених овочевих рослин нараховує 208 ботанічних таксонів з яких: видів – 144, сортів – 31, форм – 30. Колекційний фонд включає представників 19 родин з яких переважають зразки *Amaryllidaceae* – 41, *Leguminosae* – 34, *Compositae* – 26, *Cucurbitaceae* – 23, *Brassicaceae* – 19, *Apiaceae* – 17 та *Solanaceae* – 12 таксонів. Менш представленими є *Chenopodiaceae* – 9, *Malvaceae* – 4, *Basellaceae*, *Cyperaceae* – 3, *Aizaceae*, *Boraginaceae*, *Lamiaceae*, *Poligonaceae* по 2 та *Campanulaceae*, *Portulacaceae*, *Poaceae*, *Tropaeolaceae* по 1 таксону. Важливою складовою колекції є форми та сорти рослин виведені в НБС імені М.М. Гришка НАН України.

Серед досліджених рослин виділені найперспективніші культури та сорти таких груп інтродуцентів: салатно-шпинатні (щавель шпинатний, мангольд – форма черешкова, салат ромен – с. Совський, фенхель звичайний – форма червона); капустяні (капуста брюсельська, капуста городня р. броколі – с. Вітамінна, капуста пекінська – с. Пак-Чай, індау везікарія – с. Рокет, редька японська – с. Дайкон); коренеплідні (цикорій коренеплідний – с. Уманський – 99, петрушка листкова – с. Урожайна); цибулеві (цибуля поникла – с. Лілейна та форма широколиста, цибуля запашна – ф. рання та ф. пізня, тощо); гарбузові (гарбуз восковий, момордіка харанська); пасльонові (помідор їстівний – форми сливоподібна, вишнеподібна та грушеподібна, фізаліс опушений – с. Жаринка, фізаліс клейкоплідний – с. Ліхтарик); бульбоплідні (смикавець їстівний – с. Фараон, соняшник бульбистий – с. Дієтичний); бобові (сочевиця харчова, нут звичайний). Більшість з них вирощені з вихідного матеріалу, мобілізованого з інших країн і зібраного під час експедицій в різні регіони України. Частина форм виведено шляхом гібридизації, мутагенезу та багаторазової підзимньої сівби [1, 2].

У наслідок багаторічних досліджень уперше в Україні було розроблено стандарти на капусту броколі, мангольд (листяний буряк), соняшник бульбистий та салат ромен. Отримані фахівцями сорти та гібриди, що пройшли сортовипробування, вирощуються в різних зонах України та за її межами.

Колекційний фонд малопоширених овочевих рослин є цінним науковим надбанням відділу культурної флори НБС імені М.М. Гришка НАН України. У межах даної колекції проводиться комплексна інтродукційна, селекційна робота та розробляються методики проведення експертизи сортів нових овочевих культур. Відпрацьовуються різноманітні способи щодо використання перспективних сортів для задоволення потреб харчової промисловості [3, 4]. На базі колекції проводяться практичні заняття для студентів біологічних та сільськогосподарських учбових закладів, фермерів, дачників, аматорів з метою із поглиблення знань щодо нових рідкісних і малопоширених овочевих рослин.

Список літератури

1. Бондарчук О.П. Підсумки мобілізації цінних овочевих рослин колекційного фонду відділу нових культур НБС ім. М.М. Гришка НАН України / О.П. Бондарчук, Д.Б. Рахметов. // Мат. Міжнарод. наук. конф. «Селекційно-генетична наука і освіта». Умань – 2016. С. 44–46.

2. Рахметов Д.Б. Каталог рослин відділу нових культур / Д.Б. Рахметов, О.А. Корабльова, Н.О. Стаднічук та ін. – Київ: Фітосоціоцентр, 2015. – 112 с.

3. Пат. № 121878 Україна, МПК А 2/38. Спосіб лабораторного випікання хліба пшеничного з фізалісом / Рахметов Д.Б., Костецька К.В., Бондарчук О.П., Стародуб В.О. – № U 2017 02885; заявл. 27.03.17. опубл. 26.12.2017, Бюл. №24. – 4 с.

4. Пат. №121506 Україна, МПК А 2/38. Спосіб лабораторного випікання хліба пшеничного дієтичного / Рахметов Д.Б., Костецька К.В., Бондарчук О.П. – № U 2017 05600; заявл. 06.06.17. опубл. 11.12.2017, Бюл. №23. – 4 с.